

А.А. КУЗЕМКО¹, М.С. КОЗИР^{2,3}

¹ Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України
вул. Київська, 12 а, м. Умань, 20300, Україна
anya_meadow@mail.ru

² Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполіса
НАН України
вул. Лебедева, 37, м. Київ, 03143, Україна

³ Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01601, Україна
kolya@mail.ru

СИНТАКСОНОМІЧНІ ЗМІНИ ЛУЧНОЇ РОСЛИННОСТІ ЗАПЛАВИ РІЧКИ СЕЙМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

*Ключові слова: синтаксономія, синдинаміка, фітоцено-
тека, Molinio-Arrhenatheretea, Festuco-Puccinellietea, пас-
квальна дигресія, гідрорежим*

Протягом останніх десятиліть рослинний покрив Украї-
ни зазнав значних змін. Передусім це стосується лучної
рослинності, оскільки її ресурсна значущість зумовлює
інтенсивність антропоїчного пресу на угруповання.

Завдяки плідній роботі попередніх поколінь україн-
ських геоботаніків накопичено значний обсяг геобота-
нічних описів, аналіз яких за допомогою нових мето-
дик і порівняння з матеріалами, зібраними сучасника-
ми, суттєво розширює наші знання про динамічні тен-
денції рослинності за досить значний відтинок часу.
Раніше у такий спосіб досліджено зміни рослинності
заплави Десни [21].

Лучнорослинність заплави Сейму вивчали переваж-
но у 1950—1980-х роках. За результатами досліджень роз-
роблено її класифікацію на основі еколого-ценотично-
го (домінантного) підходу [8—13, 20, 26]. Наприкінці ХХ —

початку XXI ст. виконано роботи з використанням домінантного підходу для встановлення сучасних тенденцій розподілу та поширення лучних угруповань у заплаві й долині р. Сейм [14, 17]. Еколого-флористичні дослідження лучної рослинності Сейму в Україні [15, 16, 18] і Російській Федерації [1—7, 22—25] започатковані нещодавно. Однак уже розроблено її класифікаційну схему та продромус. На черзі — питання динаміки рослинності [19], формування екомережі, збереження біорізноманітності тощо.

Наша стаття присвячена з'ясуванню синтаксономічних змін, яких зазнала лучна рослинність заплави Сейму в межах України в 1960—2008 рр., та виявленню основних динамічних тенденцій її розвитку на цій території.

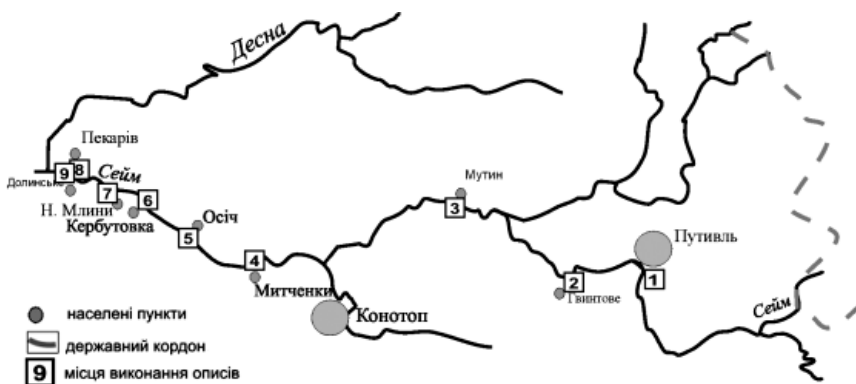
Матеріали та методи досліджень

Матеріалами для дослідження були 464 повні геоботанічні описи, виконані в заплаві Сейму на території України. Зокрема, з фітоценотеки відділу геоботаніки використано 81 опис Д.Я. Афанасьєва (1960 та 1972 рр.), 361 опис М.С. Козиря (2005—2007 рр., а загалом у заплаві Сейму цей автор здійснив понад 800 описів) і 22 описи А.А. Куземко (2008 р.). Аналізували лише матеріали, зібрані в тих самих пунктах, у яких виконано описи Д.Я. Афанасьєва (рисунок). Описи здійснені на трансектах за стандартними методиками геоботанічних досліджень [27]. Розмір описових ділянок становив 25—100 м².

Усі геоботанічні описи занесені до бази даних у програмі TURBOVEG [28].

Матеріали обробляли за програмою JUICE [30]. Для класифікації шляхом кластерного аналізу використовували програмне забезпечення PC-ORD [29].

Синтаксономічні зміни рослинності досліджували, аналізуючи синтаксономічну належність геоботанічних описів, а також порівнюючи їх минуле та сучасне поширення у досліджених пунктах (табл. 2).

Картосхема долини р. Сейму в межах України. Номери пунктів, де виконувалися описи, відповідають наведеним у табл. 1

Schematic map of the Seim River valley within Ukraine. Numbers of stations correspond to the numbers in Table 1

Таблиця 1. Характеристика пунктів на території заплави р. Сейм, в яких виконувалися описи

№ пункту	Місцезнаходження	Координата	Дата		Автор	Кількість описів	
			попередня	сучасна		попередніх	сучасних
1	Сумська обл., Путивльський р-н, на південь від м. Путивль, центральна частина заплави	51°19' п.ш., 33°52' с.д.	05.07.1960	28.06.2005	Афанасьєв, Козир	6	31
2	Сумська обл., Буринський р-н, окол. с. Гвинтове	51°17' п.ш., 33°41' с.д.	04.07.1960	27.06.2005	Афанасьєв, Козир	2	7
3	Сумська обл., Кролевецький р-н, окол. с. Мутин	51°24' п.ш., 33°28' с.д.	12.06.1972	01.06.2008	Афанасьєв, Козир, Куземко	2	117
4	Чернігівська обл., Бахмацький р-н, окол. с. Митченки	51°19' п.ш., 32°56' с.д.	14.06.1972	26.06.2006	Афанасьєв, Козир	4	75
5	Чернігівська обл., Бахмацький р-н, окол. с. Осіч	51°24' п.ш., 32°46' с.д.	17.06.1972	22.06.2006	Афанасьєв, Козир	3	16
6	Чернігівська обл., Борознянський р-н, окол. с. Кербутовка	51°25' п.ш., 32°46' с.д.	01—02.07.1960	23.06.2006	Афанасьєв, Козир	8	17
7	Чернігівська обл., Борознянський р-н, окол. с. Нові Млини	51°25' п.ш., 32°42' с.д.	02.07.1960, 15.06.1972	01.07.2006	Афанасьєв, Козир	13	19
8	Чернігівська обл., Сосницький р-н, окол. с. Пекарів	51°27' п.ш., 32°36' с.д.	03.07.1960, 18—19.06.1972	01.07.2006	Афанасьєв, Козир	20	60
9	Чернігівська обл., Сосницький р-н, окол. с. Долинське	51°27' п.ш., 32°34' с.д.	16.06.1972	30.06, 03.07.2006	Афанасьєв, Козир	8	41

Результати досліджень та їх обговорення

За результатами класифікації розроблено класифікаційну схему лучної рослинності заплави р. Сейму в межах України (для досліджених пунктів), яка охоплює 2 класи, 4 порядки, 8 союзів та 15 асоціацій.

MOLINIO-ARRHENATHERETEA R. TÜXEN 1937

Galietalia veri Mirkin & Naumova 1986

Agrostion vinealis Sipaylova, Mirkin, Shelyag-Sosonko & V. Solomakha 1985

Koelerio-Agrostietum vinealis (Sipaylova et al. 1985) Shelyag-Sosonko et al. 1987

Festuco valesiacaе-Agrostietum vinealis Shelyag-Sosonko, Sipaylova, V. Solomakha & Mirkin in Shelyag et al. 1985

Trifolion montani Naumova 1986

Poëtum angustifoliae Shelyag-Sosonko, Solomakha & Sipaylova 1986

Bromopsidetum inermis Shvergunova et al. 1984

Arrhenatheretalia elatioris R. Tüxen. 1931

Festucion pratensis Sipaylova, Mirkin, Shelyag-Sosonko & V. Solomakha 1985

Festucetum pratensis Soó 1938

Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae Turubanova 1986

Poëtum pratensis Ravarut, Cazac et Turenschi 1956

Cynosurion cristati R. Tüxen 1947

Anthoxantho-Agrostietum tenuis Sillinger 1933

Molinietalia W. Koch 1926

Deschampsion caespitosae Horvatic 1930

Deschampsietum caespitosae Horvatic 1930

Alopecurion pratensis Passarge 1964

Poo trivialis-Alopecuretum pratensis Regel 1925

Poo palustris-Alopecuretum pratensis Shelyag-Sosonko, Sipaylova, Mirkin & V. Solomakha in Shelyag-Sosonko et al. 1985

FESTUCO-PUCCINELLIETEA SOÓ ex VICHEREK 1973

Scorzonero-Juncetalia gerardii Vicherek 1973

Agrostio stoloniferae-Beckmannion eruciformis Mirkin in Barabash et al. 1989

Alopecuro pratensis-Beckmannietum eruciformis S. Solomeszcz in Barabash et al. 1989

Elytrigio repentis-Alopecuretum arundinaceus Karpov et al. 1987

Juncion gerardii (Wendelberger 1943) Vicherek 1973

Juncetum gerardii Wenzl 1934

Agrostio-Caricetum distantis (Rapcs. 1927) Soó 1930

За даними табл. 2, угруповання асоціації *Koelerio-Agrostietum vinealis* згадуються лише в сучасних матеріалах, причому їх зростання у шести пунктах практично на всій території низин Сейму свідчить про досить значне поширення. Очевидно, цьому сприяло зменшення зволоження екоотопів, оскільки угруповання асоціації надають перевагу сухим екоотопам із легкими ґрунтами.

Угрупування асоціації *Festuco valesiacaе-Agrostietum vinealis*, за повідомленнями дослідників минулих років, виявлені у двох пунктах, а за сучасними даними — в чотирьох, причому лише в одному — поблизу с. Митченки — вони, очевидно, збереглися протягом 50-ти років. Як відомо, угруповання цієї асоціації займають найсухіші ділянки заплави і формуються в умовах пасовищного режиму використання лучних угідь. Отже, їхні площі розширюються внаслідок посилення пасовищного навантаження, яке, ймовірно, спостерігалося і в 1960-х роках, а також уже відзначених змін гідрорежиму в бік ксерофітизації. Варто зауважити, що ксерофітизацію могли зумовити надмірне випасання, дворазове сінокосіння і малосніжні зими, що спричиняли короткозаливні періоди в заплаві.

Площі угруповань асоціації *Poëtum angustifoliae*, навпаки, за півстоліття скоротилися. За даними табл. 2, Д.Я. Афанасьєв відзначав їх у шести пунктах, а сьогодні вони виявлені лише в одному — поблизу с. Мутин. Оскільки її угруповання надають перевагу багатим ґрунтам, можна припустити, що скорочення площ пов'язане з деградацією ґрунтів у заплаві, спричиненою надмірним

Таблиця 2. Представленість синтаксонів рангу асоціацій лучної рослинності заплави р. Сейму на

Асоціація	Описи з фітоценотеки (1960, 1972 рр.)							
	1	2	3	4	5	6	7	
<i>Koelerio-Agrostietum vinealis</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Festuco valesiacaе-Agrostietum vinealis</i>	—	—	—	+	—	—	+	
<i>Poëtum angustifoliae</i>	+	—	—	+	—	+	+	
<i>Bromopsidetum inermis</i>	—	—	—	—	—	—	+	
<i>Festucetum pratensis</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Poëtum pratensis</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Anthoxantho-Agrostietum tenuis</i>	—	—	—	—	—	+	—	
<i>Deschampsietum caespitosae</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Poo trivialis-Alopecuretum pratensis</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Poo palustris-Alopecuretum pratensis</i>	+	—	—	—	+	+	+	
<i>Alopecuro pratensis-Beckmannietum eruciformis</i>	—	—	—	—	—	+	+	
<i>Elytrigio repentis-Alopecuretum arundinaceus</i>	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Juncetum gerardii</i>	+	—	—	—	—	—	+	
<i>Agrostio-Caricetum distantis</i>	—	—	—	—	—	—	—	

Примітка: 1—9 — номери пунктів спостережень згідно з табл. 1.

антропогенним навантаженням. Імовірно є трансформація цих угруповань у фітоценози *Koelerio-Agrostietum vinealis* та *Festuco valesiacae-Agrostietum vinealis* унаслідок вищезгаданих процесів, зважаючи на протилежні тенденції щодо зміни їхніх площ.

Подібна тенденція простежується і стосовно асоціації *Bromopsidetum inermis*, угруповання якої, за даними фітоценотеки, представлені у трьох пунктах, а за сучасними — лише в одному, в околиці с. Пекарів. Як і в попередньому випадку, скорочення площ ми пов'язуємо з посиленням антропогенного впливу та ксерофітизації екотопів.

За сучасними даними фітоценози асоціації *Festucetum pratensis* відомі лише в одному локалітеті (поблизу м. Путивль). У матеріалах фітоценотеки вони відсутні. Оскільки її угруповання формуються у значно трансформованих унаслідок перевипасання екотопах, можна припустити, що такі екотопи на досліджених територіях малопоширені, проте на інших ділянках заплави займають значні площі. Однак поява угруповань цієї асоціації свідчить про існування тенденції до подальшої деградації екотопів.

території України в описах 1960—1970-х рр. і сучасних (представленість позначена «+»)

			Сучасні описи (2005—2008 рр.)								
8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
—	—	—	—	—	+	+	+	+	+	+	
—	—	—	—	+	+	—	—	—	+	+	
+	+	—	—	+	—	—	—	—	—	—	
+	+	—	—	—	—	—	—	—	+	—	
—	—	+	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	+	—	—	+	+	—	—	—	—	—	
—	—	+	+	+	—	—	—	—	—	—	
+	—	—	+	+	+	—	—	—	+	+	
—	—	—	—	+	+	—	+	—	—	—	
—	—	—	—	+	+	—	—	—	+	+	
+	+	—	—	+	+	—	—	+	+	+	
+	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	
—	—	+	+	+	—	—	—	—	—	—	
+	—	—	—	+	+	—	+	+	+	+	
—	—	—	—	—	—	—	—	+	—	+	

До двох збільшилася кількість локалітетів асоціації *Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae*. Її незначне поширення на досліджених ділянках зумовлене особливостями їх господарського використання. Як і попередня асоціація, вона більше розповсюджена в заплаві. Збільшення локалітетів цієї асоціації є свідченням розширення площ деградованих екотопів, що вже зазначалося.

Ці процеси спричиняють також зростання площ під угрупованнями асоціації *Poëtum pratensis*, які, очевидно, були відсутні в заплаві 40—50 років тому, тим часом як сьогодні виявлені у трьох локалітетах у заплаві середньої течії річки.

Спостерігається також тенденція до поширення угруповань асоціації *Anthoxantho-Agrostietum tenuis*, яка в описах 1960—1970-х рр. відзначена лише у двох локалітетах, а в сучасних — у п'яти. Очевидно, це також пов'язано з інтенсивнішим випасанням худоби.

Формування у заплаві угруповань асоціації *Deschampsietum caespitosae*, відсутніх в описах наших попередників, зумовлене перевипасанням в умовах достатнього зволоження. За сучасними даними, вони трапляються у трьох пунктах — також унаслідок надмірного пасовищного впливу.

Разом з тим представленість у сучасних матеріалах описів, віднесених до асоціації *Poo trivialis-Alopecuretum pratensis* (валідна назва загальноприйнятої в українській фітосоціології назви *Alopecuretum pratensis* Regel 1925), які відсутні в описах Д.Я. Афанасьєва, ми схильні пояснювати змінами гідрорежиму заплави у бік зменшення вологості. Очевидно, її угруповання в суцесійному ряду заміщують фітоценози асоціації *Poo palustris-Alopecuretum pratensis*, приурочені до вологіших, порівняно з попередньою асоціацією, екотопів, тоді як режим використання для обох асоціацій — сінокісний. На користь цієї думки свідчить і незначне скорочення площ, зайнятих асоціацією *Poo palustris-Alopecuretum pratensis*, яка раніше була поширена у шести пунктах, а за сучасними даними — лише в п'яти. Однак загалом остання асоціація значно розповсюджена в заплаві, тому в даному разі зміни синтаксономічного статусу угруповань не є суттєвими.

Угруповання асоціації *Alopecuro pratensis-Beckmannietum eruciformis* протягом досліджуваного періоду істотно скоротили свої площі, оскільки, за даними Д.Я. Афанасьєва, вони були представлені серед рослинності трьох пунктів, а за нашими — лише в одному, поблизу с. Мутин. Це підтверджує виявлену нами тенденцію до скорочення локалітетів угруповань з домінуванням *Beckmannia eruciformis* (L.) Host, яка, очевидно, притаманна всій території України.

Для інших асоціацій, що репрезентують рослинність засолених лук, характерна протилежна тенденція — зростання кількості локалітетів. Зокрема, угруповання асоціацій *Elytrigio repentis-Alopecuretum arundinaceus* та *Agrostio-Caricetum distantis* не наведені в авторів, які працювали раніше, тимчасом як за сучасними даними вони представлені відповідно у трьох локалітетах: у середній течії річки (перша асоціація) та двох локалітетах у пониззі (друга асоціація). Щодо угруповань асоціації *Juncetum gerardii*, які формуються в умовах незначного засолення та випасання, то кількість пунктів, де вони виявлені за 50 ро-

ків, збільшилася вдвічі — з трьох (описи 1960—1970-х рр.) до шести (сучасні описи). Усе це свідчить про тенденцію до зростання кількості засолених еко-топів у заплаві, що, очевидно, пояснюється зменшенням промивного режиму заплави з подальшою ксерофітизацією та галофітизацією екотопів.

Висновки

Порівняння синтаксономічного складу лучної рослинності (для досліджених пунктів) на основі описів із фітоценотеки відділу геоботаніки та сучасних матеріалів показало, що 8 асоціацій наведені як в описах Д.Я. Афанасьєва, так і в сучасних, а 7 відомі лише за сучасними даними. Асоціацій, відомих тільки з відповідних описів другої половини ХХ ст. і відсутніх у сучасних, — не виявлено.

Аналіз синтаксономічних змін лучної рослинності дав змогу виявити низку її динамічних тенденцій. По-перше, спостерігається ксерофітизація екотопів, спричинена змінами гідрорежиму заплави, що підтверджується появою та збільшенням кількості локалітетів угруповань асоціацій *Koelerio-Agrostietum vinealis*, *Festuco valesiacae-Agrostietum vinealis* і *Poo trivialis-Alopecuretum pratensis*, і відповідно скороченням площ угруповань *Poëtum angustifoliae*, *Bromopsidetum inermis* і *Poo palustris-Alopecuretum pratensis*. По-друге, привертає увагу антропогенна, зокрема пасовищна, деградація екотопів, що зумовила поширення угруповань асоціацій *Festucetum pratensis*, *Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae*, *Poëtum pratensis*, *Anthoxantho-Agrostietum tenuis*, *Deschampsietum caespitosae*. По-третє, відбувається засолення заплави внаслідок зниження промивного режиму, свідченням чого є розширення площ під угрупованнями асоціацій *Elytrigio repentis-Alopecuretum arundinaceus* та *Agrostio-Caricetum distantis*. В окремих випадках синтаксономічні зміни може зумовлювати комплекс факторів. Наприклад, розширення площ угруповань асоціації *Juncetum gerardii*, ймовірно, спричинює галофітизація екотопів через перевипасання, а скорочення ділянок під фітоценозами *Poëtum angustifoliae* — збіднення ґрунтів в умовах ксерофітизації.

Отже, аналіз синтаксономічних змін лучної рослинності заплави р. Сейму в межах України за матеріалами, зібраними протягом останнього півстоліття, показав, що її ценотична різноманітність зросла майже вдвічі. Однак це збільшення переважно є результатом поширення флористично бідних малопродуктивних угруповань, адаптованих до посиленого антропогенного навантаження, насамперед випасання, тимчасом як флористично багаті високопродуктивні фітоценози мають тенденцію до скорочення площ та кількості локалітетів. Водночас угруповання асоціацій, що репрезентують найбільш просунуті стадії пасовищної дигресії, сьогодні не мають значного розповсюдження. Це загалом засвідчує достатню збереженість лучної рослинності заплави річки, хоча подекуди така рослинність цілковито деградована через перевипасання.

Крім того, внаслідок сучасного занепаду аграрного господарства і скорочення кількості сільського населення зменшується антропічне навантаження на лучні фітоценози. Однак, як відомо, повне його усунення сприяє швидкому

заміщенню лучних фітоценозів деревно-чагарниковими. Для запобігання виявленим негативним тенденціям на даній території необхідно оптимізувати тут землекористування із запровадженням найсприятливіших режимів господарського використання, насамперед сінокосіння, що допоможе зберегти видову та ценотичну різноманітність дослідженого типу рослинності.

1. *Аверинова Е.А.* Луговые степи на южных склонах балок в среднем течении реки Сейм // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы. науч. конф. (г. Курск, 23 марта 2004 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2004. — С. 52—65.
2. *Аверинова Е.А.* Редкие сообщества влажных пойменных лугов // Наук. спадщина акад. М.М. Гришка. (Глухів, 13—14 квітня 2005 р.) — Глухів: ГДПУ, 2005. — 246 с.
3. *Аверинова Е.А.* Влажные пойменные луга бассейна реки Сейм (в пределах Курской области) // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (г. Курск, 24 марта 2005 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2005. — 148 с.
4. *Аверинова Е.А.* Эколого-флористическая классификация травяной растительности бассейна реки Сейм (в пределах Курской области): Автореф. дис. ... канд. биол. наук. — Брянск, 2006. — 24 с.
5. *Аверинова Е.А.* Луга с доминированием овсяницы луговой в бассейне реки сейм (Курская область) // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (Курск, 27 марта 2008 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2008. — 164 с.
6. *Аверинова Е.А., Семенищенков Ю.А.* Эколого-флористические особенности сообществ пойменного эфемеретума (класс *Isoëto—Nanopuncetetea*) в Брянской и Курской областях // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (Курск, 27 марта 2008 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2008. — 164 с.
7. *Аверинова Е.А., Семенищенков Ю.А.* Пойменные луга с лисохвостом луговым в Курской и Брянской областях // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (Курск, 27 марта 2009 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2009. — 184 с.
8. *Афанасьев Д. Я.* Рослинність УРСР. Луки. — К.: Наук. думка, 1968. — 256 с.
9. *Афанасьев Д.Я.* Заплавні луки нижньої течії Сейму // Укр. ботан. журн. — 1975. — 32, № 3. — С. 301—306.
10. *Афанасьев Д.Я.* Зональна специфіка та розміщення заплавних лук на поздовжньому профілі р. Сейму // Укр. ботан. журн. — 1976. — 33, № 1. — С. 93—110.
11. *Афанасьев Д.Я., Сипайлова Л.М., Лихобабіна Е.П. та ін.* Природні лучні угіддя Українського Полісся. — К.: Наук. думка, 1981. — 308 с.
12. *Балашов Л.С., Даниленко М.А., Сипайлова Л.М.* Кормовиробництво. Луки Чернігівщини. — Чернігів: «Чернігівські обереги», 2006. — 280 с.
13. *Зозулин Г.М.* Луговая растительность пойм Сейма и Псла в пределах Курской области // Тр. Центр.-черноз. зап. — 1965. — Вып. 8. — С. 83—106.
14. *Карпенко Ю.О.* Розподіл рослинності в долині р. Сейм // Екологія, охорона природи, екологічна освіта і виховання. 36. статей. — Чернігів, 1996. — С. 84—92.
15. *Козир М.С.* До питання про синтаксономію класу *Molinio-Arrenatheretea* R. Tx. 1937 лісостепової частини р. Сейм // Молодь та поступ біології: 36. тез III Міжнар. наук. конф. студентів і аспірантів (23—27 квітня 2007 р., м. Львів). — Львів, 2007. — 504 с.
16. *Козир М.С.* Синтаксономія класів *Agropyreteae repentis* Oberd., Th. Mull. et Gors in Oberd. et al. 1967, *Plantaginetea majoris* R. Tx. et Prsg. In R. Tx. 1950 та *Phragmito-Magnocaricetea* Klika in Klika et Novak 1941 лісостепової частини заплави р. Сейм // Акт. пробл. ботан. та екол.: Мат-ли. міжнар. конф. молодих учених-ботаніків (м. Київ, 17—20 вересня 2007 р.). — К.: Фітосоціоцентр, 2007. — 242 с.
17. *Козир М.С.* Геоботанічна характеристика заплавних лук нижньої течії р. Сейм // Укр. ботан. журн. — 2008. — 65, № 5. — С. 656—665.

18. Козир М.С., Якушенко Д.М., Подорожний Д.С. Еколого-ценотична характеристика *Iris sibirica* L. в заплаві р. Сейм // Інтродукція рослин. — 2008. — № 4. — С. 51—58.
19. Козир М.С. Динаміка рослинного покриву заплавних луків р. Сейм // Акт. пробл. ботан. та екол.: Мат-ли. міжнар. конф. молодих учених-ботаніків (м. Кам'янець-Подільський, 13—18 серпня 2008 р.). — К., 2008. — С. 157—158.
20. Мулярчук С.О. Матеріали до характеристики лук заплави р. Сейм // Наук. зап. Ніжинськ. пед. ін-ту. — 1956. — Вип. 7. — С. 53—73.
21. Сипайлова Л.М., Соломаха В.А., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Синтаксономічні зміни лучної рослинності заплави р. Десни // Укр. ботан. журн. — 1987. — **44**, № 5. — С. 48—52.
22. Полуянов А.В. Редкие крупноосоковые сообщества болот и сырых лугов бассейна р. Сейм // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (г. Курск, 28 марта 2007 г.). — Курск, 2007. — С. 84—88.
23. Полуянов А.В. Сообщества пойменного крупнотравья бассейна р. Сейм (Курская область) // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (г. Курск, 27 марта 2008 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2008. — С. 112—117.
24. Полуянов А.В. Сыролуговые сообщества с *Ranunculus sardous* Crantz на юго-западе Курской области // Флора и растительность Центрального Черноземья: Мат-лы науч. конф. (г. Курск, 27 марта 2009 г.). — Курск: Курский гос. ун-т, 2009. — 184 с.
25. Полуянов А.В. Пойменные луга с *Festuca regeliana* Pavl. в бассейнах рек Сейм и Оскол (Курская область, Россия) // Пойменные луговые экосистемы как объекты с высоким фиторазнообразием, их изучение и картирование. — Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2009. — 296 с.
26. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Балашов Л.С. Заплавні луки верхньої та середньої течії Сейму // Укр. ботан. журн. — 1967. — **24**, № 1. — С. 88—93.
27. Юнатов А.А. Типы и содержание геоботанических исследований. Выбор пробных площадей и заложение экологических профилей // Полевая геоботаника. — М.; Л.: Наука, 1964. — Т. 3. — С. 9—36.
28. Hennekens S.M., Schaminee J.H.J. Turboveg, a comprehensive database management system for vegetation data // J. Veg. Sci. — 2001. — **12**. — S. 589—591.
29. McCune B., Mefford M.J. PC-ORD. Multivariate Analysis of Ecological Data. Version 5. MjM Software, Gleneden Beach, Oregon, U.S.A., 2006. — 24 p.
30. Tichy L. JUICE, software for vegetation classification // J. Veg. Sci. — 2002. — **13**. — S. 451—453.

Рекомендує до друку
Я.П. Дідух

Надійшла 14.05.2010 р.

А.А. Куземко¹, Н.С. Козырь^{2,3}

¹ Национальный дендрологический парк «Софиевка» НАН Украины, Умань

² Научный центр экомониторинга и биоразнообразия мегаполиса НАН Украины, Киев

³ Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины, Киев

СИНТАКСОНОМИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ ЛУГОВОЙ РАСТИТЕЛЬНОСТИ ПОЙМЫ РЕКИ СЕЙМ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

На основе сравнения описаний луговой растительности, выполненных в 1950—1970-х годах и в настоящее время, выявлены изменения синтаксономического состава в районе поймы Сейма в пределах Украины за последние 50 лет. Увеличилось количество локалитетов, занятых сообществами ассоциаций *Koelerio-Agrostietum vinealis*, *Festuco valesiacae-Agrostietum vinealis* и *Poa trivialis-Alopecuretum pratensis*, и соответственно уменьшилось — *Poëtum angustifoliae*, *Bromopsidetum inermis* и *Poa palustris-Alopecuretum pratensis*, что свидетельствует о ксерофитизации экотопов. Пастбищная дигрессия обусловила распространение сообществ ассоциаций *Festucetum pratensis*, *Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae*, *Poëtum pratensis*,

Anthoxantho-Agrostietum tenuis, *Deschampsietum caespitosae*, а повышение засоленности почв — ассоциаций *Elytrigio repentis-Alopecuretum arundinaceus* и *Agrostio-Caricetum distantis*.

К л ю ч е в ы е с л о в а: синтаксономия, синдинамика, фитоценотека, Molinio-Arrhenatheretea, Festuco-Puccinellietea, пастбищная дигрессия, гидрорежим.

*A.A. Kuzemko*¹, *M.S. Kozyr*^{2,3}

¹ National Dendrological Park 'Sofievka' NAS of Ukraine, Uman

² Megapolis Ecomonitoring and Biodiversity Research Centre NAS of Ukraine

³ M.G. Kholodny Institute of Botany NAS of Ukraine, Kyiv

SYNTAXONOMIC CHANGES OF THE MEADOW VEGETATION ON THE SEIM RIVER FLOODPLAIN IN UKRAINE

Based on comparison of the relevés described in 1950—70s and at present, the changes in syntaxonomic composition of the meadow vegetation on the Seim River floodplain within Ukraine over the 50 years were found. The number of *Koelerio-Agrostietum vinealis*, *Festuco valesiacaе-Agrostietum vinealis* and *Poo trivialis-Alopecuretum pratensis* associations localities has increased while *Poëtum angustifoliae*, *Bromopsidetum inermis* and *Poo palustris-Alopecuretum pratensis* associations localities has decreased respectively as a result of xerophytization of the ecotops. The pascual digression results in distribution of communities of associations *Festucetum pratensis*, *Festuco pratensis-Deschampsietum caespitosae*, *Poëtum pratensis*, *Anthoxantho-Agrostietum tenuis*, *Deschampsietum caespitosae* and soil salinization causes spreading of the *Elytrigio repentis-Alopecuretum arundinaceus* and *Agrostio-Caricetum distantis* communities.

К е у w o r d s: syntaxonomy, syndynamics, phytocenotheка, Molinio-Arrhenatheretea class, Festuco-Puccinellietea class, pascual digression, hydroregime.